

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра соціології управління та соціальної роботи

Пояснювальна записка
до бакалаврської роботи
на тему
«СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ»

Виконала: студентка 4 курсу групи СР-45
першого (бакалаврського) рівня освіти
спеціальності 231 Соціальна робота
Ромась Юлія Володимирівна

Керівник: Вітковська І. М., старший
викладач ЗВО кафедри соціології
управління та соціальної роботи

Рецензент: Шона Світлана Миколаївна,
завідувач денного відділення Центру
надання соціальних послуг Шишацької
селищної ради

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ.....	7
1.1 Поняття та сутність терміну «дитина з інвалідністю».....	7
1.2 Діти з інвалідністю як об’єкт соціальної роботи.....	11
Висновки до розділу 1.....	15
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ.....	17
2.1 Методи та технології соціальної роботи з дітьми з інвалідністю.....	17
2.2 Установи, що надають соціальні послуги для дітей з інвалідністю в Україні.....	24
Висновки до розділу 2.....	26
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦИФІКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	28
3.1 Соціальна робота з дітьми з інвалідністю (на прикладі Центру надання соціальних послуг Шишацької селищної ради).....	28
3.2 Рекомендації щодо покращення соціальної роботи з дітьми з інвалідністю в умовах воєнного стану.....	36
Висновки до розділу 3.....	37
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41
ДОДАТОК А. Перелік питань інтерв’ю з соціальним працівником Реабілітаційного центру дітей з інвалідністю.....	47

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства дуже важлива якісна соціальна робота в усіх її сферах. Особливо це стосується соціальної роботи з дітьми з інвалідністю.

Соціальна робота з дітьми з інвалідністю – це одна із важливих і пріоритетних сфер соціальної роботи. Основою для професійної соціальної роботи є: система державних та недержавних установ, правові норми щодо соціального захисту населення, технології та методи соціальної роботи з певними верствами населення, які визначаються рівнем кваліфікації фахівців та їх досвідом роботи, фінансуванням та певними ресурсами.

За останні роки кількість дітей з інвалідністю збільшується. За державними статистичними даними у 2021 році кількість дітей з інвалідністю становила – 162,214 тис., а у 2022 році цей показник був – 163, 9 тис. дітей. Особливо актуальною тема є в умовах війни. За даними ООН з 24 лютого 2022 року по 15 лютого 2023 року інвалідність отримали 13 287 осіб, з яких 954 – діти [44]. Тому тема є доволі актуальною для дослідження.

За сучасних умов тенденція щодо покращення соціальної адаптації для дітей з інвалідністю помітно зростає. Інклюзія стає доволі популярним терміном і явищем в європейському, а саме українському середовищі. Інклюзія – це певне залучення більшої кількості громади та оточуючих до проблем пов'язаних з соціалізацією дітей з інвалідністю.

Для того, аби дітям з інвалідністю освоїти певний соціальний досвід, адаптуватися в суспільстві потрібно провести низку додаткових заходів, серед яких повинно бути: відкриття спеціалізованих навчальних закладів, спеціальних центрів для реабілітації, розробка програм, які направлені на соціалізацію дітей з інвалідністю. Розробка даних заходів має розроблятися фахівцями соціальної роботи, які мають ґрунтуватися на багаторічному досвіді та знаннях.

Потрібно усвідомити, що проблемою дитини з інвалідністю – є втрата зв'язку з навколишнім середовищем, дезадаптація. Тому головною передумовою якісної соціальної роботи є зміна відношення держави до таких дітей. Розвинута соціальна робота з дітьми з інвалідністю – це фундамент для здорового майбутнього нації.

Метою соціальної роботи з дітьми з інвалідністю є якісна організація соціальної роботи, а фундаментом цієї роботи є кваліфіковані фахівці соціальної роботи, які мають певний досвід та освіту із цієї спеціальності. Спеціальність соціальна робота вважають новою професією, яка лише набуває потенційних перспектив в українському суспільстві, тому дуже актуально популяризувати дану спеціальність, адже за кордоном на даний час – це дуже престижна професія.

Зараз в українському суспільстві соціальна робота стає більш актуальним явищем, тому безліч науковців та фахівців соціальної роботи шукають можливості підтримки та розвитку соціальної роботи в усіх її сферах. Знаходять і відкривають все більше методів і технологій соціальної роботи з дітьми з інвалідністю, і загалом з верствами населення, що потребують допомоги. Шляхом створення соціальних служб, на меті яких стоїть допомога уразливим верствам населення, інтеграція більшої кількості населення в допомозі для людей, які опинилися в складних життєвих обставинах – суспільство починає долати проблеми багатьох людей, що потребують допомоги, а саме дітей з інвалідністю.

Перед дітьми з інвалідністю відкривається широкий спектр проблем фізичного, психологічного та соціального характеру. Через певні порушення дитина стикається з соціальною дезорієнтацією, яка не дає змогу соціально адаптуватися здоровим шляхом. Труднощі виникають у спілкуванні, навчанні, оволодінням звичками для майбутньої професії.

Тому, тема є доволі актуальною, а саме в Україні, адже організація соціальної роботи з дітьми з інвалідністю в певних регіонах країни ще триває. Система поєднання соціальної реабілітації з фізичною, паралельно робота з

колегами психологами, інклюзія – ці всі явища на етапі розвитку в нашій державі.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Масштабність та гострота проблеми дітей з інвалідністю в Україні привернула значну увагу науковців до її вивчення. Окремі питання щодо вирішення проблем з дітьми з особливими потребами стали предметом дослідження багатьох вітчизняних вчених, таких як: Борецької Н. П., Бук М., Даниленко Д. В., Дікової-Фаворської О., Заярнюк О. В., Іпатова А. В., Кривоконь Н. І., Лукашевича М. П., Науменко Л. Ю., Павлюка В. Д., Скуратівського В. А., Сокур Н., Терюханова І., Шурми І. М., Шульгіної Т. та ін. Такий інтерес зумовлений, в першу чергу, зростанням частки дітей з інвалідністю в загальній чисельності населення України.

Об'єктом бакалаврської роботи є діти з інвалідністю.

Предмет роботи – соціальна робота з дітьми з інвалідністю.

Мета бакалаврської роботи – дослідити специфіку соціальної роботи з дітьми з інвалідністю в умовах воєнного стану.

Згідно з поставленою метою були сформульовані такі **завдання** бакалаврської роботи:

1. визначити теоретико-методологічні засади соціальної роботи з дітьми з інвалідністю;
2. проаналізувати поняття «соціальна робота з дітьми з інвалідністю», «дитина з інвалідністю», «соціальна служба», «інклюзія», «методи соціальної роботи з дітьми з інвалідністю»;
3. здійснити аналіз законодавчої бази щодо захисту прав та інтересів дітей з інвалідністю;
4. охарактеризувати основні методи та технології соціальної роботи з дітьми з інвалідністю;
5. розкрити особливості функціонування державних та недержавних організацій, які надають соціальні послуги дітям з інвалідністю в Україні;

6. дослідити особливості соціальної роботи з дітьми з інвалідністю, які є клієнтами «Центру реабілітації для дітей з інвалідністю» в умовах воєнного стану;

7. розробити рекомендації щодо покращення соціальної роботи з дітьми з інвалідністю.

Методи дослідження. У роботі використано такі теоретичні методи як: метод узагальнення та порівняння (для визначення теоретико-методологічних засад соціальної роботи з дітьми з інвалідністю), аналізу та синтезу (для визначення теоретичних основ дослідження, систематизації теоретичних положень) та емпіричні методи – інтерв'ю й аналіз документів.

Емпіричну базу бакалаврської роботи складають: 1) результати опитування в межах науково-дослідної теми кафедри соціології управління та соціальної роботи «Актуальні напрями менеджменту соціальних служб» (керівник – Євдокимова І. А.; відповідальний виконавець – Бутиліна О. В.), яке проводилось у період з 14 по 27 листопада 2022 р.; 2) результати інтерв'ювання соціального працівника «Реабілітаційного центру дітей з інвалідністю», проведене автором у квітні 2023 р.; 3) результати проведеного моніторингу та внутрішньої оцінки якості соціальних послуг наданих Комунальною установою «Центр надання соціальних послуг Шишацької селищної ради».

Структура роботи: титульна сторінка, зміст, вступ, три розділи по два підпункти, загальні висновки, список використаних джерел. Загальна кількість сторінок бакалаврської роботи – 46.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

1.1 Поняття та сутність терміну «дитина з інвалідністю»

Інвалідність – це явище, поширене по всьому світу, незалежно від економічного, політичного та соціального розвитку країни.

Поняття «інвалідність» еволюціонує з кожним роком, ставлення до людей з інвалідністю теж змінюється. У науковій літературі таким термінам як «інвалід» та «інвалідність», «дитина з інвалідністю» приділяється доволі багато уваги. Наприклад, в роботах М. Фірсової, А. Капської та Л. Коваль визначений історичний розвиток даної термінології. Науковці завжди були зацікавлені в дослідженнях феномену «інвалідності», оскільки з давніх часів тема вважалася доволі актуальною. Актуальність її дослідження полягала не тільки в вивченні соціального захисту цієї категорії населення, а й толерантного ставлення, адже відношення до людей, які мають певні відмінності в фізичному чи психологічному стані, не завжди були позитивними й неоднозначними. Наприклад, в давнину люди з інвалідністю викликали жах і були не бажаними відвідувачами громадських заходів [45, с. 24].

Історичний поворот в ставленні до людей з інвалідністю стався завдяки Жаку Руссо, який ввів твердження, що «від природи всі люди рівні»[45, с. 25]. Філософ наголошував на тому, що всі люди мають рівні права та можливості незалежно від їх соціального статусу, інвалідності тощо.

За часів Київської Русі до людей з різними видами обмежень ставились дуже гуманно та милосердно, їх поважали та приділяли їм багато уваги. Саме завдяки таким принципам в державі почали з'являтися перші законодавчі акти, які були підтвердженням, що нужденні мають право на допомогу та соціальний захист. Найперший офіційний документ, що свідчив про допомогу всім

потребуючим датується 996 р. Саме тоді, Київський князь Володимир Святославович указом зобов'язав церкву дбати про осіб, що мають обмежені можливості, сиріт та убогих.

Сам термін «інвалід» з'явився наприкінці XVII століття. Так називали відставних військових, котрі внаслідок захворювання, поранення або каліцтва були нездатні нести військову службу. А вже, з другої половини XIX століття цей термін поширився й на цивільних осіб. Саме в цей період у термін «інвалід» почали вкладати новий сенс, адже це був час індустріального розвитку, тому ставало дуже багато найманих працівників. Тобто, інвалідами почали називати тих працівників, які внаслідок виробничої травми чи професійного захворювання повністю або частково втрачали працездатність, що заважало їм заробляти на життя [45, с. 25].

Сучасні науковці по-різному характеризують поняття «інвалід». Більшість із них висловлюють думку щодо невживання цього терміну та заміну його на інші дефініції. Найпопулярнішими українськими висловами є «людина з розумовими/фізичними вадами». Однак термін «вади» вважають не зовсім коректним висловленням стосовно людей з інвалідністю [15, с. 8]. Також вважається, що варто уникати таких вживань як: сліпий, глухий, німий, заїка. Такі слова є образливими, особливо для дитячої психіки. Таких слів можна уникати за допомогою таких словосполучень: «дитина з порушенням зору», «дитина з порушенням слуху» тощо [7].

Відповідно до етичних норм суспільства, коректні вислови допомагають формувати позитивний образ людей з інвалідністю. Тож, в 1980-х роках в США, в деяких штатах, з'являються перші нормативно-правові акти, які несуть покарання у разі образливого ставлення до людей з інвалідністю [15, с. 8].

Суспільство прогресує з кожним днем і поняття «інвалідність» набуває ширшого значення, аніж просто медичний термін. Адже «інвалідність» – це соціальне явище, яке ніяк не повинно впливати на людське життя. Соціум має навчитися сприймати це не як недолік, а особливість людини, яка не має

заважати їй жити таким же повноцінним життям як інші. Розуміння такого терміну як «інвалідність» важливо в усіх сферах життя.

З прийняттям Генеральною Асамблеєю ООН Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (2006 р.) було визнано, що до «осіб з інвалідністю належать особи зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, які при взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими» [12, с. 16].

16 грудня 2009 р. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю була ратифікована Верховною Радою України [11, с. 7]. Мета цього міжнародного документа полягає в забезпеченні державами-учасницями всіх прав й свобод як дорослих, так і дітей без будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності [11, с. 32].

Головні принципи цієї Конвенції [11, с. 32]:

- включення у повноцінне життя суспільства;
- недискримінація;
- рівні можливості;
- доступність;
- повага до притаманної людині гідності, її особистої самостійності, включаючи свободу робити свій власний вибір;
- повага до людей з інвалідністю, та їх відмінності від інших;
- повага до здібностей дітей з інвалідністю, що розвиваються, і повага до прав дітей з інвалідністю зберігати свою індивідуальність;
- гендерна рівність.

Сучасними українськими законодавчими документами, що регулюють правовий статус осіб з інвалідністю в тому числі й дітей з інвалідністю, захист їх прав та свобод, матеріальне забезпечення й надання соціальних послуг є: Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [29], «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [31], «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з

інвалідністю» [25], «Про соціальні послуги» [32] та інші нормативно-правові акти.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», особа з інвалідністю – «це особа зі стійким розладом функцій організму, що може призводити до обмеження її життєдіяльності» [29]. Цей закон визначає основи державного соціального захисту осіб з інвалідністю й гарантує рівні можливості для участі у всіх сферах суспільного життя.

У Законі України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [31] терміни «інвалідність», «особа з інвалідністю» та «дитина з інвалідністю» чітко розмежовуються. Інвалідність – це втрата здоров'я з різних причин (захворювання, травми або вроджені вади), що призводить до обмеження життєдіяльності особи. Особа з інвалідністю – «це повнолітня особа з обмеженням життєдіяльності, якій у порядку, визначеному законодавством, встановлено інвалідність» [31]. Дитина з інвалідністю – «це особа до досягнення нею 18 років зі стійким обмеженням життєдіяльності, якій у порядку, визначеному законодавством, встановлено інвалідність» [31].

Таким чином, можемо підсумувати, що дитина з інвалідністю – це дитина, з певними розладами функцій організму, які спричинені набутими травмами, або ж з вродженими вадами розумового або фізичного розвитку, що обмежують нормальну її життєдіяльність. Такі діти потребують соціального захисту та постійної соціальної допомоги. Віком до 18 років особи з інвалідністю з дитинства і діти з інвалідністю мають право на державну соціальну допомогу.

Також за останні десятиріччя як у світі, так і в Україні відбулися суттєві зміни щодо ставлення до людей з інвалідністю. Передумовою цих змін є визнання рівності прав інвалідів на повноцінне життя в суспільстві та створення державою певних соціальних послуг, соціальної та фізичної реабілітації. Тобто, раніше суспільство мало на меті лише жаліти та милосердно ставитися до людей з інвалідністю, зараз же обов'язком держави й суспільства є забезпечення належного соціального захисту, підтримки, соціальної інтеграції,

створення рівних можливостей для самореалізації, здобуття освіти та працевлаштування, залучення осіб з інвалідністю до духовного, культурного, спортивного життя тощо.

1.2 Діти з інвалідністю як об'єкт соціальної роботи

Діти з інвалідністю – це одна з найбільш вразливих верств суспільства, тому покращення соціальної роботи з цією категорією клієнтів – актуальне питання сьогодення. На державному рівні, сім'ї, що виховують дітей з інвалідністю є об'єктом соціальної роботи, але в соціальній роботі сім'ю розглядають як суб'єкт, а діти з інвалідністю – об'єкт соціальної роботи.

Діти з інвалідністю – це вразлива верства населення, адже вони переживають низку перешкод задля того, щоб жити повноцінним життям, зіштовхуються з постійною дискримінацією, яка проявляється в таких речах як здобуття освіти, зайнятість та працевлаштування, самостійне пересування тощо. Тому одним із завдань соціальної роботи з дітьми з інвалідністю залишається подолання стереотипного радянського ставлення до дітей з інвалідністю. Адже ще з радянських часів існував стереотип, що людина з інвалідністю – це вирок на все життя і вона не має права на повноцінне життя, бо суспільство не підготовлене до цього. Тому передумовою здорового суспільства в майбутньому є розуміння того, що дитина з інвалідністю – це повноцінний член суспільства, який відіграє в ньому дуже важливу роль.

Інвалідність – явище, що еволюціонує, саме тому протягом багатьох років в усіх країнах ставлення до дітей з інвалідністю змінюється. Відповідно набуває змін і державна соціальна політика щодо цієї верстви суспільства. Вона пройшла шлях від звичайного догляду за особами з інвалідністю у відповідних закладах до надання можливості здобувати освіту, займатися трудовою діяльністю, вести самостійний, незалежний спосіб життя. Завдяки такому

прогресу люди з інвалідністю змогли стати повноцінними членами суспільства та навіть створювати свої громадські організації, які мали на меті розвиток соціальної політики щодо людей з обмеженими можливостями [11, с. 140]. Тобто, однією з передумов повноцінного життя дітей з інвалідністю є коректна та розвинена соціальна і державна політика стосовно таких осіб.

Число кількості дітей з інвалідністю зростає з кожним роком, кожна 10-та дитина має інвалідність. Високий рівень захворюваності батьків, збройні конфлікти, погіршення екологічної ситуації, відсутність культури здорового способу життя та інший перелік соціальних, екологічних та економічних показників – неабияк впливають на ситуацію інвалідності дітей по всьому світу. Будь-яка криза в державі породжує нові випадки інвалідності серед дітей. Збільшення таких екологічних проблем як землетруси, потопи й засухи – це також передумови появи дітей з інвалідністю.

Головним індикатором здорового суспільства виступають саме діти з інвалідністю, їх взаємодія з соціумом та спосіб життя, який вони ведуть. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я кожен десятий житель Землі має інвалідність – серед них 120 млн діти. Близько 80% дітей виховуються в сім'ях – решта в інтернатних закладах [35].

За даними Державної служби статистики станом на 01.01.2021 р. в Україні налічувалося 2 мільйони 703 тисячі людей з інвалідністю, серед них – 163,9 тисячі дітей з інвалідністю [44].

Зважаючи на зростання кількості осіб з інвалідністю, в тому числі дітей з інвалідністю, формування державної політики щодо соціального захисту цієї категорії клієнтів – дуже важливе питання, в якому потрібно враховувати сучасні міжнародні та вітчизняні тенденції соціальної роботи з людьми з інвалідністю, на меті яких стоїть покращення рівня якості життя в суспільстві кожної людини та дитини з інвалідністю [11, с. 141].

На жаль, в нашій державі рівень якості життя людей з інвалідністю значно нижчий, ніж у решти населення, що пов'язано з такими факторами як:

1. низький рівень матеріального забезпечення та соціального обслуговування;
2. виникнення труднощів у отриманні якісної професійної освіти та працевлаштування в майбутньому;
3. низький рівень технічних засобів у сферах обслуговування саме для людей з інвалідністю [2, с. 6].

Діти з інвалідністю потребують більше уваги, ніж решта дітей. Вони потребують допомоги, підтримки та обслуговування у всіх сферах життя. Тому соціальний захист варто розглядати як систему державних заходів у сфері соціальної роботи, соціального обслуговування та соціальних послуг, де дітям з інвалідністю мають надавати всю можливу допомогу (матеріальну, духовну, соціальну й іншу). Заходи повинні бути направлені на розвиток соціальної підтримки дітей з інвалідністю, а саме:

- покращення якості медичного обслуговування;
- створення умов для отримання освіти;
- сприяння інтеграції дітей з інвалідністю в суспільство;
- підвищення рівня матеріального забезпечення.

Існує певний перелік нормативно-правових актів в Україні, спрямованих на соціальний захист дітей з інвалідністю та захист їх прав. Це – закони України «Про соціальні послуги» [32], «Про охорону дитинства» [30], «Про оздоровлення та відпочинок дітей» [26], «Про органи та спеціальні служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [27], «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [28].

Одним з найбільш важливих Законів України щодо вразливого населення є закон України «Про соціальні послуги». Цей Закон визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах [32].

Дуже важливо знати про свої права, обов'язки та соціальні послуги, які надає держава в разі потреби. Діти з інвалідністю – це вразлива верства населення, яка від народження має права на соціальну допомогу, соціальну реабілітацію та інші соціальні послуги [41].

Діти з інвалідністю мають права на соціальні послуги. Ці послуги передбачені законом та надаються від компетентних органів з метою усунення або компенсації наслідків, спричинених стійким порушенням здоров'я. Отже, соціальні послуги на які мають права діти з інвалідністю:

- 1) надання соціальної послуги денного догляду у відділенні денного догляду для дітей з інвалідністю віком від 3 до 18 років;
- 2) утримання у спеціальному будинку дитини для дітей з вадами фізичного та розумового розвитку віком від народження до 4 років;
- 3) отримання комплексу соціальних послуг в Центрі реабілітації для дітей з інвалідністю, спрямованих на покращення розумових та фізичних навичок задля розкриття потенціалу дитини;
- 4) освіту за місцем проживання, соціальну адаптацію та підготовку до отримання наступного рівня освіти в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти;
- 5) забезпечення органами охорони здоров'я дітей з інвалідністю технічними та іншими засобами за спеціальним переліком;
- 6) забезпечення органами соціального захисту населення дітей з інвалідністю технічними та іншими засобами реабілітації;
- 7) забезпечення закладами охорони здоров'я дітей з інвалідністю санаторно-курортними путівками;
- 8) забезпечення дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями на здобуття загальної середньої освіти у спеціальній школі;
- 9) вимагати надання соціальних послуг на рівні не нижчому ніж це передбачено Державним стандартом соціальних послуг;

10) влаштування в ясла-садок компенсуючого типу (спеціальні та санаторні) для дітей віком від 2 до 6 (7) років, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку; тривалого лікування та реабілітації відповідно до їх особистісних можливостей [42, с. 48-49].

Різноманітний спектр послуг діти з інвалідністю можуть отримати в спеціальних державних установах, релігійних установах, громадських організаціях. Задля того, щоб отримати безкоштовно соціальну послугу батькам, представникам батьків чи опікунам дитини з інвалідністю потрібно звернутися в центр надання соціальних послуг, центр реабілітації для дітей з інвалідністю, центр матері та дитини тощо. При оформленні соціальних послуг та їх надавання отримувач завжди буде з фахівцем, який буде його супроводжувати.

Висновок до розділу 1

Здійснений теоретичний аналіз наукової літератури обраної нами теми свідчить про те, що діти з інвалідністю – це одна з найбільш вразливих верств суспільства, тому покращення соціальної роботи з цією категорією клієнтів – актуальне питання сьогодення.

В пункті 1.1 бакалаврської роботи ми визначили такі поняття роботи, як: «інвалідність» – це втрата здоров'я з різних причин (захворювання, травми або вроджені вади), що призводить до обмеження життєдіяльності особи; «особа з інвалідністю» – це повнолітня особа з обмеженням життєдіяльності, якій у порядку, визначеному законодавством, встановлено інвалідність; «дитина з інвалідністю» – це особа до досягнення нею 18 років зі стійким обмеженням життєдіяльності, якій у порядку, визначеному законодавством, встановлено інвалідність [15].

Враховуючи численність та різноманіття наукових підходів щодо розуміння поняття «дитина з інвалідністю» ми визначаємо цей термін як «дитина до 18 років, з певними розладами функцій організму, які спричинені набутими травмами, або ж з вродженими вадами розумового або фізичного розвитку, що обмежують нормальну її життєдіяльність».

В пункті 1.2 ми визначили, що діти з інвалідністю залишаються найбільш вразливою верствою населення в сучасному українському суспільстві та стикаються з такими проблемами як: низький рівень медичного обслуговування, матеріальні труднощі, складнощі в процесі інтеграції та соціальної адаптації в суспільство, труднощів у отриманні якісної професійної освіти та працевлаштування в майбутньому та інші проблеми культурного, духовного, соціального, економічного характеру. Тому одним із важливих завдань держави є якісно сформована державна політика, спрямована на ефективну соціальну роботу щодо всіх вразливих верств населення, особливо дітей з інвалідністю.

Також в роботі ми навели перелік законів України, які регулюють статус дітей з інвалідністю, захист їх прав та свобод, матеріальне забезпечення й надання соціальних послуг. Це Закони України: «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [29], «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [31], «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» [25], «Про соціальні послуги» [32], «Про охорону дитинства» [30], «Про оздоровлення та відпочинок дітей» [26], «Про органи та спеціальні служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [27] та інші.

Підсумовуючи зазначимо, що задля успішної інтеграції в суспільство дітей з інвалідністю з ними має проводитися комплексна соціальна робота, яка охоплює соціальну реабілітацію, фізичну реабілітацію, соціальну адаптацію, освітні послуги та інші види послуг.

РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

2.1 Методи та технології соціальної роботи з дітьми з інвалідністю

Головна мета соціальної роботи з дітьми з інвалідністю – це максимальна інтеграція в суспільство, залучення до всіх соціальних сфер життя, розвиток функцій і можливостей, які притаманні звичайним дітям. В першу чергу важливий розвиток соціальних функцій, такі як освіта, трудова діяльність, здатність до пересування, спілкування, самообслуговування. Для дітей з інвалідністю звичні побутові функціональні завдання є проблематичними, тому з дитинства вони потребують допомоги та підтримки. Соціальна робота з дітьми з інвалідністю – це сфера соціальної роботи, де діти з обмеженими можливостями можуть отримати різний спектр соціальних послуг: соціальна та фізична реабілітація, соціальна адаптація, соціальна підтримка.

Соціальна робота з дітьми з інвалідністю передбачає взаємодію двох головних аспектів діяльності:

1. діяльність соціальних інститутів та установ, спрямована на розвиток та розкриття творчого потенціалу дітей з інвалідністю;
2. надання всіх можливих видів соціальної допомоги дітям з інвалідністю.

Основними завданнями в соціальній роботі з дітьми з інвалідністю є теоретичне дослідження проблеми, побудова соціальних моделей інвалідності, прогнозів щодо застосування розробок в цій галузі на практиці, адміністративних нововведень тощо [39].

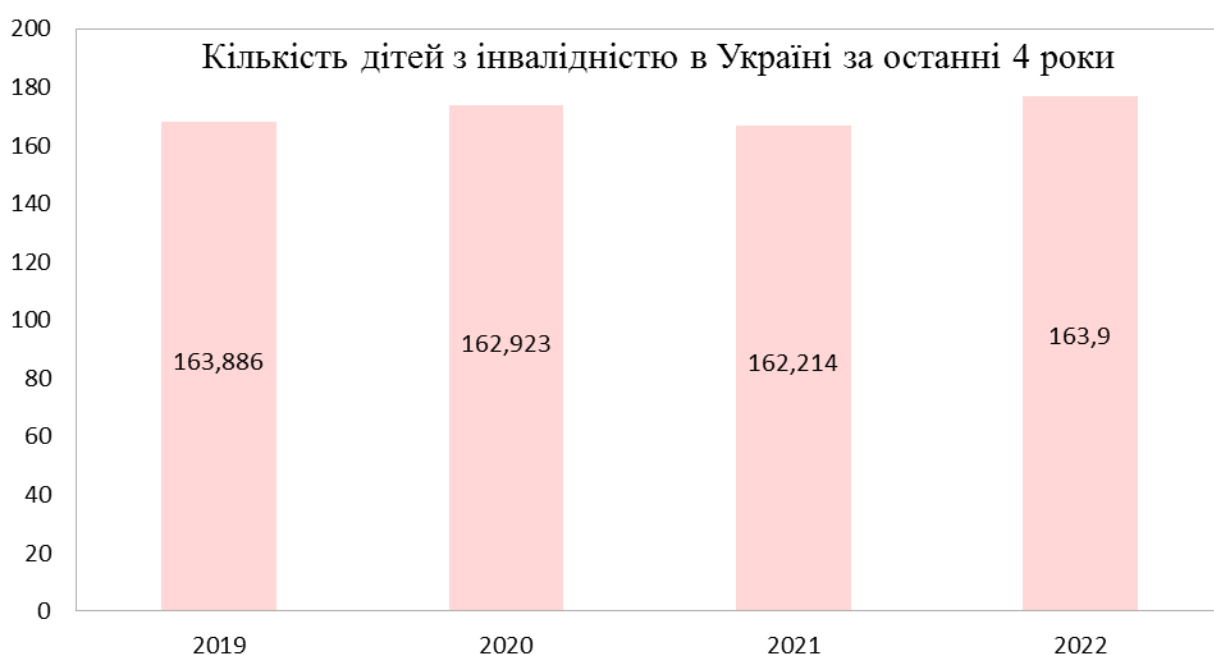
Аналізуючи нормативно-правову базу України щодо дітей з інвалідністю можна зробити висновок, що соціальна робота з дітьми з інвалідністю виходить на новий рівень розвитку, забезпечує дотримання прав і свобод, гарантованих

дітям з інвалідністю законодавством України та міжнародно-правовими актами [6, с. 31].

На даному етапі розвитку українського суспільства можна помітити докорінні зміни в державній соціальній політиці щодо дітей з інвалідністю, а саме зміни стратегій та технологій соціальної роботи з особами з інвалідністю, особливо з дітьми. Зміни в соціальній сфері дозволять покращити рівень життя дітей з інвалідністю, а саме змінити ставлення суспільства до інвалідності як явища в цілому. Українське суспільство потребує змін, розробки нових технологій в соціальній роботі з дітьми з інвалідністю. Саме це дозволить вирішити низку актуальних проблем, з якими стикаються особи з інвалідністю.

Таблиця 2.1.

Кількість дітей з інвалідністю в Україні за останні 4 роки

На сучасному етапі можна спостерігати поступове переосмислення сутності та технологій соціальної роботи з дітьми з інвалідністю. Соціальна адаптація, соціальна реабілітація та соціальна діагностика – це найбільш актуальні технології сучасної соціальної роботи з дітьми з інвалідністю. Завдяки світовому досвіду Україна має можливість створювати інноваційні технології в соціальній сфері, а саме розвивати її та покращувати. Використання

нових технологій дозволяє покращити рівень життя тих, хто цього потребує, зокрема дітей з інвалідністю.

Отже, соціальна реабілітація – це комплекс заходів, спрямованих на відновлення людини в її правах, соціального статусу, здоров'я, працездатності. Соціальна реабілітація спрямована на покращення умов соціального середовища в якому знаходиться людина. Тобто, у широкому значенні соціальна реабілітація – це створення умов для відновлення і розвитку певних здібностей і навичок в суспільстві. Виділяють такі види соціальної реабілітації: медичну, соціальну, професійну, побутову, психологічну.

Соціально-медична реабілітація – це комплекс заходів медичного характеру, спрямований на покращення фізичного стану людини.

Соціально-психологічна реабілітація – це комплекс заходів, спрямований на відновлення та покращення психологічного стану людини.

Соціально-педагогічна реабілітація – це сукупність методів, які спрямовані на відновлення втрачених здібностей, навичок, знань та їх активний розвиток.

Серед основних принципів на яких будується соціальна реабілітація є:

- комплексність;
- послідовність;
- етапність;
- диференційованість;
- безперервності у проведенні реабілітаційних заходів;
- надання безоплатної допомоги (тим, хто цього дійсно потребує).

На даний час серед сучасних технологій соціальної роботи з дітьми з інвалідністю є трудова терапія, арттерапія, терапія самовиховання тощо.

У випадку, коли дитина тривалий час була ізольована від суспільства особливо ефективний метод трудової терапії, адже саме його частіше всього використовують при лікуванні психічних хвороб. Раніше трудова терапія використовувалась в психіатрії як головний метод соціальної реабілітації. Зараз

же трудову терапію використовують в різних напрямках. Цей метод допомагає полегшити взаємини між людьми, знімає стрес і вводить в стан заспокоєння.

Арттерапія – це метод, заснований на творчості та мистецтві. Завдяки цьому виду соціальної реабілітації можна дізнатися про внутрішні конфлікти, страхи й тривоги, які є у дитини. Це практика, яка в процесі вирішення багатьох проблем приносить задоволення, приємні емоції та залишає позитивні спогади. Арттерапія поширена серед дітей, адже це хороший спосіб, яким можна зайняти дитину і водночас «розбудити її емоції».

Терапія самовиховання – метод, в якому головна діяльність це самопізнання і самоаналіз. Це активний процес, де людина сама ставить собі ціль і мету, як дійти до бажаного результату.

Соціальна робота має створити суспільство, де кожен живе за однаковими правилами, де не існує дискримінації та булінгу щодо осіб з інвалідністю, зокрема дітей з інвалідністю. Збереження таких правил в соціумі — це і є одне з головних завдань соціальної політики щодо осіб з обмеженими можливостями.

Соціальна робота з дітьми з інвалідністю – це особлива галузь соціальної роботи, адже саме вона вимагає від фахівців щирого милосердя, емпатії, гуманності. Існують певні принципи на яких базується соціальна робота з дітьми з інвалідністю, серед них:

- індивідуальний підхід до кожного, який базується на створенні індивідуальних реабілітаційних заходів з урахуванням роботи фахівців різного профілю (лікарів, психологів, терапевтів, соціальних педагогів, соціальних працівників, реабілітологів);
- створення комплексних реабілітаційних заходів з урахуванням медичних, психологічних, соціальних, побутових, технічних аспектів життя дитини;
- проведення реабілітаційних заходів на ранніх етапах розвитку дитина;
- безперервність та ефективність реабілітаційних заходів.

Соціальна робота з дітьми з інвалідністю відрізняється своєю специфікою від соціальної роботи з іншими групами клієнтів. Щодо дітей з інвалідністю використовують індивідуальні форми та методи соціальної роботи, адже діти — це особливі клієнти. Деякі діти мають комунікативні труднощі, тому потребують допомоги у сурдоперекладі, володінні спеціальними озвученими путівниками, слуховими апаратами, азбукою Брайля та застосуванні засобів альтернативного спілкування. Побудова взаємодії з дітьми з інвалідністю — це також особлива частина роботи, адже в процес інтеграції дитина може входити лише під супроводом батьків або знаходитися під постійним контролем соціального педагога. Є ще одна група дітей, що має проблеми із самообслуговуванням. Такі діти потребують постійного нагляду, також допомоги в формуванні таких якостей, що прискорюють процеси соціальної адаптації та соціалізації: самостійність, охайність, прагнення до праці. Для дітей в яких існують певні порушення орієнтації та витривалості потрібен постійний медичний нагляд, в деяких випадках такі діти потребують створенню умов належних для їх комфортного перебування (дотримання певних температурних норм, вологості в повітрі, освітлення) [39].

Серед методів соціальної роботи щодо діяльності з дітьми з інвалідністю, виділяють метод стимулювання громадської думки стосовно формування в суспільстві позитивного й гуманного ставлення до цієї категорії дітей та їх сімей. Створення сприятливих умов, що базуються на емпатії, гуманності та милосерді — це також одне з головних завдань соціальної роботи з дітьми з інвалідністю.

Варто згадати, що соціальний працівник відіграє дуже важливу роль в ефективності соціальної роботи з дітьми з інвалідністю. Компетентний фахівець завжди знаходиться в пошуку нових форм, методів та засобів соціальної роботи. Соціальний працівник повинен керуватися безпосередньо своїм набутим досвідом та використовувати нові технології в соціальній реабілітації, соціальній адаптації та соціалізації щодо дітей з інвалідністю. Мета всіх

співробітників соціальних устав – це реалізації потенціалу кожної дитини, яка потребує допомоги, підтримки, супроводу.

Головним завданням та функцією соціального працівника в соціальній роботі з особами з інвалідністю, зокрема з дітьми, є відносини, в яких перш за все важлива самоактуалізація клієнта, і якомога ефективно залучення до навколишнього середовища.

Отже, серед актуальних форм і методів соціальної роботи з дітьми з інвалідністю є:

1. створення центрів соціальної реабілітації, спеціальних установ на меті яких повна інтеграція в сучасне суспільство, розвиток умінь та навичок, потрібних для повноцінного життя, допомога в набуття таких якостей, як: самообслуговування, самостійність в пересуванні тощо.

2. оздоровлення (надання безкоштовних путівок до санаторіїв, метою яких є як фізичне, так і психологічне оздоровлення, соціальна адаптація та соціалізації);

3. збір і систематизація всіх даних дітей з інвалідністю;

4. індивідуальна робота (взаємодія на пряму з дитиною, консультація з питань навчання, консультування батьків щодо нормативно-правової бази та в інших побутових питаннях, телефонне консультування, медична та психологічна допомога);

5. групова робота (робота в групах, створення різних тренінгів і семінарів для батьків, проведення різних змагань, екскурсій тощо);

6. сприяння навчанню, супровід соціального працівника;

7. медичне обслуговування;

8. організація масових заходів (фестивалів, концертів, благодійних акцій) з метою соціалізації та адаптації в суспільстві;

9. створення консультативних клубів для батьків, метою яких є взаємодопомога та підтримка.

За формою методи соціальної роботи з дітьми з інвалідністю можуть бути індивідуальними та груповими. Серед індивідуальних виділяють:

- консультування – це форма надання допомоги, що забезпечує клієнта порадами, спілкуванням. Консультант – це фахівець, який допомагає вирішити проблеми, які клієнт не здатен вирішити самостійно. Тобто, консультант виступає помічником клієнта у вирішенні певних задач і питань. Консультація – це, насамперед спілкування, зародження емоційних контактів та взаємної емпатії, що створює умови для розкриття внутрішнього стану особистості. У випадку індивідуального консультування основним компонентом технології є збір і аналіз інформації про клієнта, уточнення мети та задач, варіанти й шляхи вирішення даних задач.

Виділяють такі види консультування: рефлексивне консультування (в цьому випадку консультування перетворюється в спільний роздум, а основна задача і функція консультанта – вислухати клієнта й зрозуміти причини його складностей), проектне консультування, що включає пошук та побудову можливої програми (проекту) вирішення даної ситуації, її гармонізації і поліпшення), технологічне консультування (це консультація у вигляді рекомендації, де клієнт володіє певними знаннями та досвідом).

Групові методи соціальної роботи з дітьми з інвалідністю:

- групи самопомоги. Зараз таке явище як самопомога набуло актуальності в соціальній роботі та ширше використовується на практиці соціальних служб, лікуванні залежностей і діяльності організацій громадянського суспільства як спосіб впровадження суспільно важливих змін. Основа мета груп самопомоги — навчитися моделювати своє життя для комфортного існування, як свого, так і оточення. Серед завдань групи самопомоги є: обмін інформацією між учасниками, як можна дати собі раду в складних життєвих обставинах; фінансова підтримка (якщо в цьому є потреба); створення відчуття в учасників, що вони не сам на сам зі своїми проблемами і є підтримка з боку інших [9].

- Сімейна терапія – метод, в якому фахівець взаємодіє з членами сім'ї, де вони активно обговорюють проблеми, що склалися, розшукуючи разом

вихід з проблемної ситуації, виконуючи функцію необхідного і дієвого каталізатора. Завдання сімейної психотерапії:

- збільшення спонтанності висловлень членів родини про свої бажання,
- збільшення відкритості комунікації;
- закріплення нових способів спілкування в родині;
- руйнування внутрішньосімейних стереотипів;
- усвідомлення членами родини ролей, які вони грають, їхнє закріплення або заміна;
- розуміння родинною своєї єдності, взаємозалежності;
- можливість родини виражати гаму почуттів, емоційно абстрагувати їх [37].

В соціальній роботі з дітьми з інвалідністю існують різні методи, але мета спільна – це допомога відчувати дитині, що вона така як всі, і має право на повноцінне життя, в якому не місце дискримінації.

2.2 Установи, що надають соціальні послуги для дітей з інвалідністю в Україні

Загальну тенденцію до збільшення людей з інвалідністю в суспільстві посилює низка таких факторів: криза у сфері медичного обслуговування, погіршення екологічної ситуації, війна та інші. Тому попит на соціальні послуги для дітей з інвалідністю зростає і питання соціального захисту таких громадян набуває актуальності з кожним роком.

В здоровому суспільстві головна цінність – це захист прав осіб з інвалідністю, особливо дітей. Кожна держава має дотримуватися таких міжнародних документів як Загальна декларація прав людини та Декларація про права інвалідів.

Основою організації соціальної роботи є створення установ, які займаються питанням надання допомоги особам з інвалідністю. Усі установи та організації об'єднує одна місія – покращення якості життя осіб з інвалідністю, зокрема дітей. Завдяки соціальним установам діти з інвалідністю можуть отримати консультацію щодо соціальних послуг, надання соціальних послуг, соціальний супровід, медичну та психологічну допомогу.

Соціальний захист дітей з інвалідністю в сучасному просторі спрямований на повну інтеграцію дітей в суспільство, а саме на покращення їх умов життя, матеріального, фізичного та психологічного становища. Соціальний захист – це не лише про матеріальні блага, а й про духовну допомогу, яка має бути спрямована на соціальну адаптацію в суспільстві, а саме в колі однолітків [16, с. 11].

Основна служба в Україні, що надає соціальну допомогу сім'ям, дітям та молоді, що опинилися в складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги – це центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (ЦСССДМ).

Діяльність спеціальних служб спрямована насамперед на: надання юридичних, психологічних, соціально-економічних, соціально-педагогічних, медичних, інформаційних послуг. Центр є основною установою, яка має право на формування спеціалізованих служб, діяльність яких теж буде спрямована на співпрацю з людьми з інвалідністю.

Завдяки установам, які надають якісні соціальні послуги особам з інвалідністю можна спостерігати за ефективно проведеною соціальною роботою, яка спрямована на повну інтеграцію в суспільство. Адже, соціальна адаптація дітей з інвалідністю в соціумі – це головна характеристика якісної реалізації соціального захисту осіб з обмеженими можливостями в Україні.

Про це може свідчити закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [29], який гарантує особам з обмеженими можливостями рівність з іншими громадянами в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства. Також, документ створює певні умови для осіб з

інвалідністю вести повноцінне життя відповідно до їхніх індивідуальних здібностей та інтересів.

На даний момент в Україні існують такі установи, що надають соціальні послуги для дітей з інвалідністю:

- територіальні центри та підпорядковані їм відділення денного перебування;
- відділення соціальної допомоги вдома;
- центри реабілітації для дітей з інвалідністю;
- центри соціально-трудової та професійної реабілітації;
- будинки-інтернати;
- санаторії для оздоровлення;
- служби медико-соціальної експертизи;

Існує чимало громадських організацій, які допомагають дітям з інвалідністю. Серед них: Всеукраїнський навчально-культурний центр психологічної підтримки соціальної, трудової та професійної реабілітації «Академія ремесл», громадська організація «Спеціальна Олімпіада України», громадська спілка «Всеукраїнське громадське об'єднання «Національна асамблея людей з інвалідністю України», громадська організація «Фонд реабілітації інвалідів України» та багато інших.

Висновок до розділу 2

В розділі 2 ми охарактеризували методи та технології соціальної роботи з дітьми з інвалідністю. Аналізуючи кількість дітей з інвалідністю за останні роки, ми зробили висновок, що кількість дітей з інвалідністю зростає.

В пункті 2.1 бакалаврської роботи ми визначили такі поняття роботи, як: соціальна реабілітація – це комплекс заходів, спрямованих на відновлення

людини в її правах, соціального статусу, здоров'я, працездатності; соціально-медична реабілітація; соціально-психологічна; соціально-педагогічна. Визначили головні принципи на яких базується соціальна реабілітація, а також найбільш сучасні види соціальної реабілітації, такі як: трудова терапія, арттерапія, терапія самовиховання тощо.

Також, ми визначили основні методи роботи з дітьми з інвалідністю, специфіку такої соціальної роботи. Здійснюючи аналіз методів соціальної роботи, можна виділити найбільш актуальні: серед індивідуальних – це консультування в різних його проявах та серед групових – це групи самопомоги, сімейна терапія.

В пункті 2.2 ми визначили, які установи надають соціальні послуги дітям з інвалідністю. Серед них: територіальні центри та підпорядковані їм відділення денного перебування; відділення соціальної допомоги вдома; центри реабілітації для дітей з інвалідністю; центри соціально-трудової та професійної реабілітації; будинки-інтернати; санаторії для оздоровлення; служби медико-соціальної експертизи. Усі ці установи об'єднує одна ціль – це допомога дітям з інвалідністю. Також, під час опрацювання установ, що надають соціальні послуги дітям з інвалідністю ми визначили такі поняття, як: соціальний захист та соціальне забезпечення дітей з інвалідністю.

Підсумовуючи розділ 2, ми робимо висновок, що існує багато методів і технологій соціальної роботи з дітьми з інвалідністю і кожен фахівець, аналізуючи стан свого клієнта, повинен обрати найбільш ефективний метод.

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦИФІКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1 Соціальна робота з дітьми з інвалідністю (на прикладі Центру надання соціальних послуг Шишацької селищної ради)

Центр надання соціальних послуг Шишацької селищної ради (далі Центр) – це комунальна установа, яка діє на підставі Положення затвердженого рішенням 35 сесії першого скликання Шишацької селищної ради від 18.04.2018 р.

Центр був створений для здійснення соціального обслуговування та надання соціальних послуг людям, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги за місцем проживання та в умовах стаціонарного або тимчасового перебування. Центр діє на принципах адресності та індивідуального підходу до кожного. Важливими цінностями центру є: гуманність, доступність, відкритість, законність, соціальна справедливість, конфіденційність, відповідальність та дотримання правових та етичних норм.

Зі слів Васильченко Світлани Анатоліївни, директора центру, – *«наше завдання – вселити в людей надію та віру в добро. Всі ми – члени великої родини, які щиро вболівають за своїх підопічних і радіють, коли бачать, якою вдячністю світяться обличчя тих, кому ми допомагаємо подолати труднощі, що з різних обставин виникли в їх житті»*.

Серед структурних підрозділів Центру надання соціальних послуг Шишацької селищної громади виділяють такі:

- відділення денного перебування;
- відділення соціальної допомоги вдома;
- відділення підтримки сімей в складних сімейних обставинах;

- відділення стаціонарного догляду для постійного або тимчасового перебування;
- відділення «Центр реабілітації для дітей з інвалідністю».

Саме, на прикладі «Центру реабілітації для дітей з інвалідністю» був здійснений емпіричний аналіз специфіки соціальної роботи з дітьми з інвалідністю. Головним завданням відділення є соціальна реабілітація та адаптація дітей з інвалідністю та членів їх родин з метою їх наступної інтеграції в дитячі колективи дошкільних установ та загальноосвітніх шкіл. До відділення зараховуються діти з інвалідністю віком від 1,5 до 18 років. Перебування дітей з інвалідністю, які проходять реабілітацію у Реабілітаційному центрі здійснюються в таких підгрупах:

1. ранньої соціальної реабілітації для дітей з інвалідністю від народження до 7 років;
2. соціальної реабілітації для дітей з інвалідністю віком від 7 до 14 років;
3. професійної орієнтації для дітей віком від 14 до 18 років.

Серед основних послуг, які надає центр є:

- соціальна реабілітація;
- психологічна реабілітація;
- соціальна адаптація;
- медичний супровід;
- консультування;
- інформування.

На власному практичному досвіді, можна зробити висновок, що центр реабілітації для дітей з інвалідністю – це місце, де кожна дитина з інвалідністю може отримати допомогу як соціального працівника, так і психолога, а також за потреби медичного працівника. Під час практичної діяльності нам вдалося взяти інтерв'ю у соціального працівника Цявкун Каріни Сергіївни, яка розповіла про специфіку соціальної роботи з дітьми з інвалідністю на своєму

власному досвіді. В ході проведення інтерв'ю з'ясувалося, що у центр реабілітації для дітей з інвалідністю відвідує не менше ніж десять дітей з інвалідністю за тиждень. Їх обслуговуванням займаються двоє соціальних працівників, медичний працівник та психолог. Серед актуальних послуг, які наразі соціальні працівники надають є:

- соціальна адаптація;
- соціальна профілактика;
- фізична реабілітація;
- інформування та консультування (спрямовані на батьків дітей з інвалідністю).

Фізичною реабілітацією займається безпосередньо медичний працівник в кабінеті ЛФК (лікувально-фізична культура). Соціальні працівники надають всі інші послуги, окрім психологічної допомоги, яку можна отримати від психолога.

Раз в пів року кожна дитина з інвалідністю має право реабілітацію в центрі реабілітації для дітей з інвалідністю. Звертатися за допомогою можна за номером телефону: (05352) 92502.

Серед актуальних послуг Центру реабілітації, які надаються дітям з інвалідністю, виділимо: соціальну профілактику та соціальну адаптацію. Специфіка соціальної адаптації полягає в постійній активності з дитиною, наприклад, корекційні заняття розвитку, допомога психолога. Наш респондент розповіла, що найскладніше в роботі з дітьми з інвалідністю – знайти індивідуальний підхід до кожної дитини, спільну мову та взаєморозуміння. Фахівець стверджує, що соціальна профілактика потрібна кожній дитині з інвалідністю і на це повинна бути спрямована соціальна робота з дітьми з інвалідністю. Найбільше діти потребують постійного перебування в соціумі, живого спілкування, розвиваючих ігор та підтримки.

В розділі 2 ми ознайомились з такими видами соціальної реабілітації, як арттерапія і трудова терапія, але на практиці в центрі реабілітації для дітей з інвалідністю такі методи соціальні працівники не використовують.

Зараз в нашій країні війна, тож багато чого змінилось, а саме в соціальній роботі та соціальній політиці держави. Наш респондент зауважила, що з початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України (24 лютого 2022 року) кількість дітей з інвалідністю, яким надаються соціальні послуги в Центрі не збільшилась. Але все-таки війна внесла зміни в роботу з дітьми з інвалідністю. Основна проблема це постійні повітряні тривоги, через які працівникам доводиться відправляти дітей додому чи проходити до укриття. В умовах війни соціальна робота з дітьми з інвалідністю суттєво не змінилась.

Узагальнюючи наше опитування з соціальним працівником, можна зробити висновок, що соціальна робота з дітьми з інвалідністю спрямована на покращення їх психологічного та фізичного стану. Шляхом соціальної профілактики та соціальної адаптації соціальні працівники Центру реабілітації намагаються досягти змін в психо-емоційному та фізичному стані дітей з інвалідністю. За період війни соціальна робота з дітьми з інвалідністю змінилась лише в організаційних питаннях, а що стосується методів й технологій – все залишається як і раніше.

Для більш детального дослідження ми проаналізували звіт про результати проведення моніторингу та внутрішньої оцінки якості соціальних послуг наданих Комунальною установою «Центр надання соціальних послуг Шишацької селищної ради», а саме тих соціальних послуг, які найбільш актуальні в Центрі реабілітації для дітей з інвалідністю. Об'єктом внутрішнього моніторингу та оцінки якості соціальних послуг є відділення КУ «ЦНСП Шишацької селищної ради»: відділення денного перебування, відділення підтримки сімей в складних життєвих обставинах, відділення стаціонарного догляду для постійного або тимчасового проживання та відділення «Реабілітаційний центр для дітей з інвалідністю».

Предметом внутрішнього моніторингу та оцінки якості соціальних послуг є соціальні послуги. Під час проведення моніторингу застосовувалися такі методи оцінки:

- анкета отримувачів соціальних послуг (постанова Кабінету міністрів України від 01.06.2020 року № 449 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг»), яка складається з 10 питань:

- проведення співбесід з отримувачами соціальних послуг;
- спостереження за процесом надання соціальних послуг;
- самооцінка персоналу, який надає соціальні послуги.

Наведемо дані результатів моніторингу, який стосується соціальної послуги «соціальна адаптація» за такими виділеними критеріями. **Адресність та індивідуальний підхід:** згідно зі звернень громадян визначено індивідуальні потреби у соціальній послугі (згідно з індивідуальними планами – 100 %). Кожна особова справа має свій індивідуальний підхід, своєчасно проводиться повторне визначення індивідуальних потреб. **Результативність:** згідно з проведеним опитуванням, 97% опитаних задоволені рівнем надання соціальної послуги, що відображається покращенням емоційного, психологічного, фізичного стану отримувачів послуги, позитивними змінами у стані отримувача послуги у процесі її надання порівняно з періодом, коли послуга не надавалася. Скарг стосовно надання соціальних послуг від отримувачів послуг не було. **Своєчасність:** рішення про надання послуги соціальної адаптації чи відмову у її наданні приймається протягом 10 робочих днів з дня одержання заяви, звернення, повідомлення про надання соціальної послуги за результатами оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах та складання індивідуального плану. Індивідуальний план надання соціальної послуги переглядається разом з отримувачем соціальної послуги або його законним представником через місяць з дня початку її надання з метою коригування. Надалі повторне визначення індивідуальних потреб отримувача соціальної

послуги здійснюється один раз на пів року (за потреби). **Доступність та відкритість:** Відділення має приміщення і кабінети, які відповідають санітарним та протипожежним нормам. Кабінети відділення доступні для отримувачів соціальної послуги. Приміщення забезпечене водопостачанням, водовідведенням, освітленням, опаленням згідно з вимогами законодавства. Будівля обладнана пандусом, що є необхідним для осіб з обмеженими фізичними можливостями. На всіх дверях розташовані таблички з написом назви кабінету/посадової особи. **Повага до гідності отримувача соціальної послуги:** під час проведення внутрішнього моніторингу та згідно з проведених опитувань, отримувачі соціальної послуги задоволені ставленням до них працівників. Працівники ввічливо та коректно ставляться до громадян під час здійснення своїх посадових обов'язків, зберігають в таємниці конфіденційну інформацію, отриману у процесі виконання службових обов'язків, соціальними працівниками та спеціалістами не допускаються негуманні та дискримінаційні дії щодо отримувачів послуг. **Професійність:** Штатний розпис сформовано відповідно до законодавства з урахуванням спеціалізації. В наявності затверджені посадові інструкції працівників відділення. Всі працівники відділення ознайомлені з посадовими інструкціями та правилами внутрішнього трудового розпорядку Центру надання соціальних послуг. Спеціалісти відділення беруть участь у вебінарах, семінарах, круглих столах. Також для соціальних працівників проводяться неформальні навчання з метою підвищення кваліфікації. При проведенні внутрішньої оцінки якості надання послуги «Соціальна адаптація» застосовувались кількісні показники послуги. Всі звернення про отримання послуги задоволені на 100%.

Також наведемо дані результатів моніторингу, який стосується соціальної послуги «соціальна профілактика» за такими виділеними критеріями. **Адресність та індивідуальний підхід:** згідно зі звернень громадян визначено індивідуальні потреби у соціальній послугі (згідно з індивідуальними планами – 100%). **Результативність:** згідно з проведеним опитуванням, 90% опитаних задоволені рівнем надання соціальної послуги, що відображається

покращенням емоційного, психологічного, фізичного стану отримувачів послуги, позитивними змінами у стані отримувача послуги у процесі її надання порівняно з періодом, коли послуга не надавалася. **Своєчасність:** рішення про надання послуги соціальної профілактики чи відмову у її наданні приймається протягом 10 робочих днів з дня одержання заяви, звернення, повідомлення про надання соціальної послуги за результатами оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах та індивідуального плану. **Доступність та відкритість:** Відділення має приміщення і кабінети, які відповідають санітарним та протипожежним нормам. Кабінети відділення доступні для отримувачів соціальної послуги. Приміщення забезпечене водопостачанням, водовідведенням, освітленням, опаленням згідно з вимогами законодавства. Будівля обладнана пандусом, що є необхідним для осіб з обмеженими фізичними можливостями. На всіх дверях розташовані таблички з написом назви кабінету/посадової особи. **Повага до гідності отримувача соціальної послуги:** під час проведення внутрішнього моніторингу та згідно з проведених опитувань, отримувачі соціальної послуги задоволені ставленням до них працівників. Працівники ввічливо та коректно ставляться до громадян під час здійснення своїх посадових обов'язків, зберігають в таємниці конфіденційну інформацію, отриману у процесі виконання службових обов'язків, соціальними працівниками та спеціалістами не допускаються негуманні та дискримінаційні дії щодо отримувачів послуг. **Професійність:** Штатний розпис сформовано відповідно до законодавства з урахуванням спеціалізації. В наявності затверджені посадові інструкції працівників відділення. Всі працівники відділення ознайомлені з посадовими інструкціями та правилами внутрішнього трудового розпорядку Центру надання соціальних послуг. В особовій справі працівників містяться документи працівників про освіту державного зразка. Наявний графік проведення щотижневих нарад фахівців відділення, щомісячних засідань фахівців відділення щодо розгляду нормативноправових актів, законодавчих документів, щоквартальних нарад фахівців відділення. Спеціалісти відділення беруть участь у вебінарах, семінарах, круглих столах.

Також для соціальних працівників проводяться неформальні навчання з метою підвищення кваліфікації.

Комісією, за результатами проведення внутрішнього моніторингу якості надання соціальних послуг, відділеннями Центру директору комунальної установи «Центр надання соціальних послуг Шишацької селищної ради» рекомендовано розробити відповідні заходи з метою підвищення якості надання соціальних послуг:

- підвищувати кваліфікацію працівників КУ «ЦНСП Шишацької селищної ради» шляхом участі в семінарах, онлайн-навчаннях, тренінгах, круглих столах;
- своєчасно проводити супервізію для персоналу;
- вивчати можливість впровадження в роботу КУ «ЦНСП Шишацької селищної ради» нових соціальних послуг та нових методів роботи в умовах війни;
- посилити роботу щодо виявлення потенційних отримувачів соціальних послуг серед мешканців громади;
- продовжувати інформаційно-роз'яснювальну роботу серед мешканців громади про соціальні послуги які надає КУ «ЦНСП Шишацької селищної ради»;
- посилити роботу з пошуку партнерів для співпраці (громадські організації, благодійні організації, волонтери, спонсори);
- результати оцінки якості соціальних послуг довести до відома працівників Центру та розмістити на офіційному сайті Шишацької селищної ради;
- інформувати відділ соціального забезпечення, праці та соціальних послуг Шишацької селищної ради про вжиті заходи та усунення недоліків.

3.2 Рекомендації щодо покращення роботи з дітьми з інвалідністю в умовах воєнного стану

В умовах воєнного часу соціальна робота – це найбільш пріоритетна сфера соціальної політики держави. Адже соціальні працівники потрібні кожному постраждалому від воєнних дій. З початку повномасштабного вторгнення на територію України працювати стало важко, а особливо надавати соціальні послуги та соціальну допомогу. За період доки суспільство адаптувалось до нових умов життя з'явилося багато постраждалих від воєнних дій.

Зазначимо, що соціальна робота з дітьми з інвалідністю також зазнала певних змін з початком повномасштабних воєнних дій. Відповідно до Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 в Україні введено воєнний стан [24]. Враховуючи, що в Україні проводяться військові дії та з метою забезпечення надання громадянам України необхідної допомоги соціальні послуги пропонується надавати екстрено (кризово) (за неможливості застосування загального порядку організації та надання соціальних послуг). Відповідно до статті 18 Закону України «Про соціальні послуги» [32] у разі надання соціальних послуг екстрено (кризово) ведення випадку не застосовується. Рішення про надання чи відмову у наданні соціальних послуг екстрено (кризово) приймається невідкладно, не пізніше однієї доби з моменту одержання відповідної заяви, звернення, повідомлення. Соціальні послуги екстрено (кризово) надаються безкоштовно. У разі стабілізації ситуації, яка не загрожує життю та здоров'ю людини, використовувати технологію ведення випадку/роботи з випадком.

Про зміни у сфері надання соціальних послуг і соціальної допомоги нам розповіла завідувач одного із відділень Центру надання соціальних послуг Шишацької селищної ради. Завідувач відділення денного перебування Шона

Світлана Миколаївна вказала на такі головні проблеми під час надання соціальних послуг в умовах воєнного стану:

1. недостатня кількість інвентарю для надання медичної реабілітації;
2. мала площа самого відділення для обслуговування постраждалих;
3. застаріла технічна база у відділенні (комп'ютер, клавіатура, принтер і т. д.)
4. недостатня кількість фахівців соціальної роботи для обслуговування всіх постраждалих від воєнних дій;
5. постійні повітряні тривоги, під час яких робота з різними групами клієнтів припинялась.

Під час практичного досвіду ми можемо зазначити, що з тими ж проблемами стикалися фахівці із відділення реабілітації дітей з інвалідністю. Під час емпіричного дослідження, серед рекомендацій, які будуть сприяти розвитку організації, завідувачі запропонували нам:

1. збільшення фінансування від ОТГ (об'єднаної територіальної громади);
2. розширення площі приміщення відділення;
3. створення підземного приміщення (бункеру) облаштованого для надання соціальних послуг всім групам клієнтів, а саме дітям з інвалідністю;
4. облаштування медичного куточка в реабілітаційному центрі для дітей з інвалідністю на випадок екстрених ситуацій;
5. проведення тренінгів та вебінарів на обласному рівні.

Висновок до розділу 3

Третій розділ бакалаврської роботи був присвячений дослідженню специфіки соціальної роботи з дітьми з інвалідністю в умовах воєнного стану на прикладі Центру надання соціальних послуг Шишацької селищної ради. В

роботі описано структуру, функції та завдання Центру надання соціальних послуг Шишацької селищної ради.

Емпірична частина бакалаврської роботи ґрунтується на використанні двох методів дослідження: методі інтерв'ю та аналізі документів. Було проведено інтерв'ю з соціальним працівником Центру надання соціальних послуг Шишацької селищної ради. За результатами проведеного інтерв'ю, в роботі описано специфіку соціальної роботи з дітьми з інвалідністю в умовах воєнного стану, яка полягає в швидкому та ефективному наданні соціальних послуг навіть в кризових ситуаціях, доступності та відкритості по відношенню до різних груп клієнтів та найголовніше емпатії до кожного постраждалого від воєнних дій.

Також в роботі були проаналізовані документи щодо результатів проведення моніторингу та внутрішньої оцінки якості соціальних послуг наданих Комунальною установою «Центр надання соціальних послуг Шишацької селищної ради».

За допомогою методу аналізу документів нам вдалося зрозуміти, які послуги є найбільш актуальними на території Шишацької селищної ради та оцінити якість надання соціальних послуг фахівцями Центру надання соціальних послуг Шишацької селищної ради.

В результаті проведеного дослідження було сформовано рекомендації щодо покращення роботи з дітьми з інвалідністю в умовах воєнного стану та передано завідувачу одного з відділень Центру надання соціальних послуг Шишацької селищної ради.

ВИСНОВКИ

Здійснений нами теоретичний та емпіричний аналіз соціальної роботи з дітьми з інвалідністю дає нам можливість зробити висновок, що соціальна робота з дітьми з інвалідністю – це найбільш актуальна і пріоритетна галузь соціальної роботи.

В першому розділі бакалаврської роботи ми визначили такі поняття, як: «інвалідність» – це втрата здоров'я з різних причин (захворювання, травми або вроджені вади), що призводить до обмеження життєдіяльності особи; «особа з інвалідністю» – це повнолітня особа з обмеженням життєдіяльності, якій у порядку, визначеному законодавством, встановлено інвалідність; «дитина з інвалідністю» – це особа до досягнення нею 18 років зі стійким обмеженням життєдіяльності, якій у порядку, визначеному законодавством, встановлено інвалідність Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [31].

Враховуючи численність та різноманіття наукових підходів щодо розуміння поняття «дитина з інвалідністю» ми визначаємо цей термін як «дитина до 18 років, з певними розладами функцій організму, які спричинені набутими травмами, або ж з вродженими вадами розумового або фізичного розвитку, що обмежують нормальну її життєдіяльність».

Також в першому розділі бакалаврської роботи ми робимо висновок, що діти з інвалідністю залишаються найбільш вразливою верствою населення в сучасному українському суспільстві та стикаються з такими проблемами, як: низький рівень медичного обслуговування, матеріальні труднощі, складнощі в процесі інтеграції та соціальної адаптації в суспільство, труднощів у отриманні якісної професійної освіти та працевлаштування в майбутньому та інші проблеми культурного, духовного, соціального, економічного характеру. Тому одним із важливих завдань держави є якісно сформована державна політика,

спрямована на ефективну соціальну роботу щодо всіх вразливих верств населення, особливо дітей з інвалідністю.

Другий розділ бакалаврської роботи присвячений аналізу особливостей соціальної роботи з дітьми з інвалідністю в Україні. В пункті 2.1 бакалаврської роботи було визначено такі поняття роботи, як: соціальна реабілітація – це комплекс заходів, спрямованих на відновлення людини в її правах, соціального статусу, здоров'я, працездатності; соціально-медична реабілітація; соціально-психологічна; соціально-педагогічна. Визначили головні принципи на яких базується соціальна реабілітація, а також найбільш сучасні види соціальної реабілітації, такі як: трудова терапія, арттерапія, терапія самовиховання тощо.

Також і другому розділі ми визначили установи, які надають соціальні послуги дітям з інвалідністю. Серед них: територіальні центри та підпорядковані їм відділення денного перебування; відділення соціальної допомоги вдома; центри реабілітації для дітей з інвалідністю; центри соціально-трудової та професійної реабілітації; будинки-інтернати; санаторії для оздоровлення; служби медико-соціальної експертизи. Усі ці установи об'єднує одна ціль – це допомога дітям з інвалідністю.

В розділі 3 ми здійснили емпіричний аналіз соціальної роботи з дітьми з інвалідністю на прикладі Центру надання соціальних послуг Шишацької селищної ради. Нам вдалося ознайомитися й опрацювати звітність результатів проведення моніторингу та внутрішньої оцінки якості соціальних послуг наданих Комунальною установою «Центр надання соціальних послуг Шишацької селищної ради», а саме тих соціальних послуг, які найбільш актуальні в Центрі реабілітації для дітей з інвалідністю.

Завдяки інтерв'ю, яке було проведено нами з завідувачем одного з відділень Центру надання соціальних послуг Шишацької селищної ради ми змогли надати певний перелік рекомендацій щодо покращення соціальної роботи з дітьми з інвалідністю в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Базиленко А. К., Гребенюк А. О. Можливості вдосконалення соціальної роботи з людьми з інвалідністю на селі (на основі зарубіжного досвіду). *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2020. № 2 (20). С. 105–107. DOI: <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2020-2-20-11>.
2. Балдинюк О. Д. Нормативно-правове регулювання соціально-правового захисту дітей з інвалідністю в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2018. № 63. С. 6. URL: <http://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/63-2018/3.pdf> (дата звернення: 10.03.2023).
3. Березовська Л. І. Реабілітація дітей з особливими потребами як соціальна проблема. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Збірник наукових праць*. URL: <https://ap.uu.edu.ua/article/482> (дата звернення: 14.03.2023).
4. Бутенко Н. В. Соціально-психологічні особливості сімейних уявлень про дитячу інвалідність: автореф. дис. ... д-ра філософії. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2020. 25 с.
5. Вакуленко Л. О., Клапчук В. В. Основи реабілітації, фізичної терапії, ерготерапії. Тернопіль : ТДМУ, 2018. С. 369–371.
6. Виноградова О. В. Система сучасної соціальної роботи з дітьми з інвалідністю: традиції та інновації. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2020. № 76. С. 29–33. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.76.06>.
7. Власова О., Колоскова О. Дитина-інвалід: вирок чи виклик? *Буковинський державний медичний університет*. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/2411-dytyyna-invalid-vyrok-chu-vuklyk/> (дата звернення: 15.03.2023).

8. Волгіна О. М., Іванова О. Л. Соціальний супровід людей з інвалідністю в Україні / ПРООН в Україні, Спільна Програма «Сприяння інтеграційній політиці та послугам для людей з інвалідністю в Україні». Київ : Ваіте, 2018. 36 с.

9. Групи допомоги: теорія і практика: посібник для менеджерів організаторів і фасилітаторів ГСД / Кол. авторів: Данилів Т. І., Дибайло В. Д., Мартинова Ю. Я., Маслич Б. В., Полякова К. О., Старовойтенко О. І. Упорядниця: Полякова К. О. Київ, 2021. С. 9.

10. Дудіна О. О., Габорець Ю. Ю., Волошина У. В. До стану здоров'я дитячого населення. *Україна. Здоров'я нації*. 2015. № 3. С. 10–11.

11. Інвалідність та суспільство : навч.-метод. посіб. За заг. ред. Л. Ю. Байди, О. В.Красюкової-Еннс. Київ, 2012. 216 с.

12. Іпатов А. В., Ханюкова І. Я. Поняття інвалідності в аспекті сучасного міжнародного права. *Український вісник медико-соціальної експертизи*. 2015. № 3(17). С. 15–21.

13. Львовчкіна А. М., Бутенко Н. В., Полівко Л. Ю., Карамушка Т. В. Основи соціальної роботи із людьми з інвалідністю / за ред. А. М. Львовчкіної. Житомир : Видавництво О. О.Євенок, 2021. С. 248.

14. Мартинюк В. Ю. Концептуальні засади допомоги дітям з обмеженням життєдіяльності. *Міжнародний неврологічний журнал*. 2019. № 1. С. 6–16.

15. Науменко Л. Ю., Лепський В. В., Макаренко С. В., Борисова І. С., Семененко О. В. Термінологічне визначення та етичне визнання статусу людини з інвалідністю. URL: https://repo.dma.dp.ua/5497/1/ujmse_2015_2_4.pdf (дата звернення: 18.03.2023).

16. Організація роботи з людьми з особливими потребами в діяльності спеціалізованих соціальних служб. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/24170> (дата звернення: 17.03.2023).

17. Остролуцька Л. І. Інституалізація соціальної роботи щодо реабілітації дітей та молоді з інвалідністю (на прикладі міста Києва). *Вісник*

післядипломної освіти. Серія : «Педагогічні науки». Київ, 2020. № 12 (41) С. 219–237.

18. Остролюцька Л. І. Концепції реабілітації в контексті системних, інституційних і історичних змін. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*, 2020. № 2 (333). С. 260–273.

19. Остролюцька Л. І. Реалізація принципу участі дітей та молоді з інвалідністю у соціальній і реабілітаційній роботі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Київ, 2020. № 69. Т. 3. С. 74–78. DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.69-3.14>.

20. Остролюцька Л. І. Соціальна робота з дітьми та молоддю з інвалідністю: міфи та українська реальність. *Педагогічний альманах: Збірник наукових праць*. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2012. Випуск 16. С. 242–247.

21. Панасюк Р. В. Еволюційний погляд на дефініцію «інвалідність». *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. 2018. Вип. 45. Т. 7. С. 240–252.

22. Попович Г. М. Соціальна робота в Україні і за рубежом: навч.-методич. посіб. Ужгород : Гражда, 2000. 134 с.

23. Практикум з соціальної роботи : навч.-метод. посіб. / Уклад.: О. М. Шевчук. Умань : ФОП Жовтий, 2016. 100 с.

24. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022. № 2102-IX. Дата оновлення: 19. 05. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 26.03.2023).

25. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю : Закон України від 20.12.2001 р. № 2905-III : Дата оновлення: 19 груд. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14#Text> (дата звернення: 02.03.2023).

26. Про оздоровлення та відпочинок дітей : Закон України від 04.09.2008 р. № 375-VI: станом на 13 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17#Text> (дата звернення: 14.03.2023).

27. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995 р. № 21/95-ВР : станом на 31 березня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр#Text> (дата звернення: 14.03.2023).

28. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 р. № 876-XII. Дата оновлення: 19 груд. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення: 02.03.2023).

29. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII : станом на 19 груд. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення: 02.03.2023).

30. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III : станом на 13 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 14.03.2023).

31. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 20.12.2005 р. № № 3235-IV. Дата оновлення: 19 груд. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (дата звернення: 02.03.2023).

32. Про соціальні послуги : Закон України 17.01.2019 № 2671-VIII : Дата оновлення: 14.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 02.03.2023).

33. Про схвалення Концепції реалізації державної політики соціального захисту людей з обмеженими можливостями: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 р. № 1057-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.03.2023).

34. Прохоренко Л. І., Бабяк О. О., Баташева, Н. І. Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами: стратегія реалізації. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2020. № 2(1). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-7-5>.

35. Реабілітація дітей з особливими потребами (поради батькам). *Буковинський державний медичний університет*. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/reabilitacziya-ditej-z-osoblivimi-potrebami-poradi-batkam/> (дата звернення: 15.03.2023).
36. Рудкевич Н. І. *Методика соціально-педагогічної роботи : навч.-метод. посіб.* Львів : Растр-7, 2021. 324 с.
37. Савенка С. М., Юрценюк О. С. *Сімейна психотерапія: особливості застосування, завдання, етапи.* *Буковинський державний медичний університет*. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/simejna-psihoterapiya-osoblivosti-zastosuvannya-zavdannya-etapi/> (дата звернення: 15.03.2023).
38. Слабкий Г. О., Шафранський В. В., Дудіна О. О. Інвалідність дітей як проблема громадського здоров'я: профілактика та забезпечення ефективної реабілітації. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2016. № 5 (69). С. 4–9.
39. Соціальна робота з людьми, що мають функціональні обмеження. URL: https://allref.com.ua/uk/skachaty/Social-na_robota_z_lyud-mi_sho_mayut-funkcional-ni_obmejennya?page=15 (дата звернення: 15.03.2023).
40. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. спеціальності «Соціальна робота» / С. В. Мітіна, С. П. Белавін, О. А. Орловська, О. П. Журавель, О. Г. Стеблянко. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 436 с.
41. Соціальні послуги: що це та як їх отримати? *UNICEF*. 2021, 27 липня. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/%D1%96stories/social-services> (дата звернення: 15.03.2023).
42. Сташків Б. І., Сташків Б. І., Зінчук Ю. О. Правовий статус дитини з інвалідністю як категорія права соціального забезпечення (частина II). *Науковий вісник Сіверщини*. 2021. № 1 (12). С. 48–49.
43. Технології соціальної роботи і соціальної допомоги в умовах трансформаційного періоду: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. О. Полянничко, А. В. Кирилук. Суми : ФОП Цьома, 2020. 336 с.

44. У Держстаті розповіли, скільки в Україні людей з інвалідністю. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukraina-invalidnist-statystyka/31324501.html> (дата звернення: 10.03.2023).

45. Шульгіна Т. М. Теоретичний аналіз дефініцій «інвалід» та «інвалідність». *Теоретичні та прикладні питання державотворення : електрон. наук. фах. вид.* / Одес. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. Вип. 19. С. 24–25.